

Ortalık yine hemen okunması gereken kitaplarla doldu, bazısı Almanca bazısı İngilizce ve hepsi Çin ile ilgili... Daha doğrusu Çin'in uzun tarihinin sadece devrim sonrasıyla ya da 1949 sonrasıyla ilgili...

Öğrenmek istediğim Mao'nun 1976'da ölümü sonrasında 30-35 yılda dünya çapında ekonomik güç durumuna yükselen Çin'in bu duruma nasıl ulaştığıdır. Burada önemli olan genel geçer saptamalarla yetinmek değil, sürecin mekanizmasını anlamaktır. Tıpkı SSCB ve Doğu Avrupa sosyalist ülkelerinde sosyalizmden kapitalizme geçişin açıklanması örneğindeki gibi mekanizmanın anlaşılması gerekiyor.

Çin Komünist Partisi, kendi açıklamasına göre, sosyalizmle kapitalizmin değişik yanlarını birleştirerek "Çin'e özgü pazar sosyalizmi" uygulamaktadır.

Bence bu isimlendirme doğru değil ama dönüşümün mekanizmasını öğrenip sonra gerekçelendirerek isimlendirmek daha uygun olur.

Çin'de "özgün pazar sosyalizmi" olarak adlandırılan yeni düzene geçişin sembol ismi Mao değil Deng Xiaoping'dir. Çince ve Japoncada soyadı önce yazıldığı için burada Deng isim değil soyadıdır.

Mao'nun iki büyük başarısızlığının Çin'de yeni düzene geçişte önemli rolü bulunuyor. Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi, ajitasyon bir tarafa bırakılarak ulaşılan sonuçlara bakılırsa eğer ancak fiyasko olarak adlandırılabilir. İlkinde Çin'in sanayileşmesi hedeflenmiş ve inanılmaz yükseklikte üretim hedefleri konulmuş ve ulaşılamamıştır. İkincisinde ise tahribattan başka ulaşılan bir şey yoktur.

Ekim devriminden sonra ikinci büyük devrimin gerçekleşmesinde önder olan Mao'nun 1949 sonrasındaki karnesi başarısızlıkla doludur. Çin'i sömürgecilerin elinden kurtarmış, büyük ülkeyi

birleştirmiştir ama sonrasında başarısızdır.

ABD ile SSCB'yi aynı kategoride değerlendiren sosyal emperyalizm tezi dünya sosyalist hareketine –özellikle ülkemizde- zarardan başka şey getirmemiştir. Çin 1980'li yıllarda bu tezden vazgeçer.

Sosyal emperyalizm tezinin amacı Çin'in uluslararası alanda ayrı bir güç olarak yükselmesidir. Kruşçev'in 20. Kongre konuşması bahaneden ibarettir.

Çin devrimi Mao'nun Stalin ve III. Enternasyonal'e karşı mücadelesi içinde gelişir ve burada haklı olan Mao'dur. Stalin ve III. Enternasyonal Çin Komünist Partisi ile Komüntang ve bu bağlamda Çan Kay Şek ile ittifak yapmasını istemiş, Çin komünistleri de -1927 Şanghay katliamı örneğindeki gibi- kentlerde kaldıklarında, zayıf da olsa işçi hareketine dayandıklarında ve Şek ile ittifak aradıklarında ağır kayıp vermişlerdir.

Devrimin gerçekleştiği 1949'dan Mao'nun ölümüne kadar geçen 27 yılda Çin devrim öncesindeki geri yapısından kurtulamamıştır. SSCB 15 yılda başka bir ülke haline gelirken, yarı feodalizmden kurtulup Alman faşizmine karşı teknik olarak da karşı durabilecek aşamaya ulaşırken, Çin'de sürekli kampanyalar, yeni ama başarısızlıkla sonuçlanan denemeler dışında önemli gelişme olmaz. Bu başarısızlıklar olmasaydı, “böyle olmuyor, başka bir yol gerekir” arayışı da herhalde olmazdı.

Çarlık Rusya'sı Lenin'in deyimiyle feodal emperyalist bir ülke iken, Çin yarı sömürgeci. İki ülke de yarı feodal yapıya sahip olmasına karşılık aralarında gelişme farkı vardır. Çin önce SSCB'nin sanayileşme yolunu kopyalamış ancak ülkeye uymayan bu yolda başarısız olunacağı kısa sürede görülmüştür.

Mao Çin'in büyük önderidir, sağlığında kimse tarafından açıkça eleştirilmemiştir ama ölümünden sonraki gelişmelerin de gösterdiği gibi Mao'ya karşı büyük bir muhalefet de bulunuyordu. Aralarında Mao'nun eşinin de bulunduğu “dörtlü çete” kolayca enterne edilmiş ve farklı bir gelişme yolu açılmıştır.

Deng'in izlediği gelişme yolu taktik olarak da önemlidir. Burada belirtmek gerekir, Deng sonuçta yeni sürecin önde gelen ismidir, arkasında geniş bir kadro vardır.

Deng, Gorbaçov'un hatasını tekrarlamaz ve komünist partisinin şu veya bu nedenle zayıflamasını engeller. Ülkede ne yaparsanız, ister sosyalizm ister kapitalizm, komünist partisinden başka araç yoktur. Bunun alternatifi Çin'de iç savaştır. Çin'de merkezi otorite zayıfladığı anda kendi alanında egemenlik ilan eden yerel yöneticiler çıkar ve bunlar birbirleriyle savaşılmaya başlarlar. Devrim sürecinde de örneklerin yaşandığı gibi Çin, savaş ağaları arasında bölünür.

Bunların son örneği Kültür Devrimi sırasında ortaya çıkar. Bir grup kızıl muhafız demiryolu ulaşımında önemli bir kavşak noktasındaki istasyonu işgal ederler ve ülke çapında demiryolu ulaşımını neredeyse durdururlar. Deng bunlara ve daha küçük benzerlerine karşı ordunun kendisine sadık bölümünü kullanır.

Deng yüksek rütbeli subaylarla ilişkisini daima iyi tutmuş ve onların sürekli desteğini almıştır.

Şu örnek açıklayıcıdır:

Çin ordusunun durumu kötüdür, gerek teçhizat ve gerekse de personel bakımından kötüdür. Orduda büyük reform yapılması için çok sayıda subay ve erin ilişkisinin kesilmesi gerekmektedir.

Peki bu insanlar ne olacaktır? Bunları sadece ordudan çıkarmakla yetinmek, yeni savaş ağalarına kadro sağlamak olur.

Aşamalı bir süreç içinde bu insanlar bir yandan ordudan çıkarılırken bir yandan da ekonominin başka alanlarına yönlendirilirler. Kimisi hızla kurulan yeni şirketlerin koruma elemanı olur, kimisi küçük işletmelerin serbest bırakılmasıyla ticarete atılır, bazıları hukuk alanında devlet memuru olarak işe başlar ve ekonomik büyüme bu fazla elemanları emebilir.

Sonuçta herkes memnundur.

Ekonomik reformların uygulanmasında hızlı davranmazlar. Mesela serbest ticaret bölgesi kurulmasında önce küçük alanlarda deneme yaparlar, hata varsa düzeltirler, ardından uygulamayı genişletirler.

Özelleştirmelerde de aynı yolu izlerler.

Deng'e göre suç olan hata yapmak değil, hatadan öğrenmemektir.

Deng eğitim reformuna öncelik verir. Kültür Devrimi sırasında kapanan üniversiteleri açar, köylere sürülen profesörleri geri çağırır ve ilk kez batı ülkelerindeki üniversitelere çok sayıda öğrenci göndermeye başlar.

“Bunlar geri dönmez” eleştirisine karşı da, “onda biri bile geri dönse büyük kazançtır” diyecektir.

Bu öğrenciler özellikle teknik dallarda ve ABD'de eğitim görerek Çin'in yabancı olduğu bilgileri öğrenirler. Burada belirtmek gerekir: Silahlı İnsansız Hava Aracı üreten Bayraktar firmasının sahiplerinden olan Selçuk Bayraktar, İTÜ'yü bitirdikten sonra ABD'de yüksek lisans yapmıştır.

Hatırlanacak olursa Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında da ülke dışına burslu öğrenciler gönderilmiş ve öğrenip geri gelmeleri istenmiştir.

4 ya da 5 yaşındayken hatırlarım, babam İngilizcede ihtisas için İngiltere'ye gidip çok sayıda eşya ile geri dönmüştü. İstanbul'da eşyaları taşıyan hamal “dışarıda okuyup geri gelen adamdan para alınmaz” deyip para almayı kabul etmemiştir.

Deng'in öncelikle üniversite eğitimin geliştirilmesine önem vermesi Çin'in sonraki yıllardaki

gelişmesi için önemlidir. Ne yapacak olursanız olun bilgili insan yoksa hiçbir şey yoktur. Ajitasyonla bu iş yürümez.

Çin Komünist Partisi içinde Deng'in çizgisine muhalefet vardı ama bu muhalefet Mao dönemine dönmeyi de savunmuyordu, arada bir konumu vardı. Çin'de gelir eşitsizliğinin büyük oranda artmasına karşın ortalama refah düzeyindeki yükselme bu kesimi bir oranda ikna etmiş gibi görünüyor.

Çin Komünist Partisi son iki kongresinde de görüldüğü gibi kendisini marksist olarak görür, komünizmi hedefler, proletarya diktatörlüğünü savunur ve diğer yandan da milyonerlerin komünist partisine üye olabileceklerine karar verir.

Bunlar birbiriyle nasıl bağdaşıyor, onlara sormak gerekir.

Çin ve Küba'nın sistemleri arasında benzerlikler bulunuyor. İkisinde de devlet işletmelerinin yanı sıra özel işletmeler de bulunmaktadır. Çin'de bunların büyüklüğü ve sayısı daha fazladır.

Küba nüfusu 11 milyon, Çin 1,6 milyardır. Bu bakımdan benzerlik konusuna dikkatli yaklaşmak gerekir.

Geleceğe Dönüş kitabında geleceğin sosyalizminin klasik marksist teoride öngörüldüğünün aksine güçlü bir kapitalist sistemle birlikte yaşamak zorunda kalacağını, dolayısıyla pazar sosyalizmi olarak adlandırılan sistemin uygulanması gerektiğini savunmuştum. Pazar sosyalizmi genel bir kavramdır, açılması gerekir. Ayrıntılar uygulandığı zaman deneme-yanılma ile belli olacaktır ama kavram olarak açılması gerekecektir.